

BELGISCHE SENAAT

ZITTING 1989-1990

4 JULI 1990

Ontwerp van wet tot instelling van een flexibele pensioenleeftijd voor werknemers en tot aanpassing van de werknemerspensioenen aan de evolutie van het algemeen welzijn

VERSLAG

**NAMENS DE COMMISSIE VOOR DE SOCIALE AANGELEGENHEDEN
UITGEBRACHT
DOOR DE HEER TAMINIAUX**

De Commissie voor de Sociale Aangelegenheden heeft dit ontwerp van wet, dat door de Kamer van Volksvertegenwoordigers werd overgezonden, besproken tijdens haar vergaderingen van 3 en 4 juli 1990.

*
* *

Aan de werkzaamheden van de Commissie hebben deelgenomen:

1. Vaste leden: de heren Egelmeers, voorzitter, Anthuenis, mevr. Blomme, de heren Deghilage, Deneir, Flagothier, Gevenois, Hasquin, Lenfant, Moens, Ottenbourg, Petitjean, Priels, Stroobant, Valkeniers, Vannieuwenhuyze en Taminiaux, rapporteur.

2. Plaatsvervangers: de heren Claeys en Pataer.

R. A 15088

Zie:

Gedr. St. van de Senaat:

1018-1 (1989-1990): Ontwerp overgezonden door de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

SENAT DE BELGIQUE

SESSION DE 1989-1990

4 JUILLET 1990

Projet de loi instaurant un âge flexible de la retraite pour les travailleurs salariés et adaptant les pensions des travailleurs salariés à l'évolution du bien-être général

RAPPORT

**FAIT AU NOM
DE LA COMMISSION
DES AFFAIRES SOCIALES
PAR M. TAMINIAUX**

La Commission des Affaires sociales a examiné le présent projet de loi, transmis par la Chambre des Représentants, au cours de ses réunions des 3 et 4 juillet 1990.

*
* *

Ont participé aux travaux de la Commission:

1. Membres effectifs: MM. Egelmeers, président; Anthuenis, Mme Blomme, MM. Deghilage, Deneir, Flagothier, Gevenois, Hasquin, Lenfant, Moens, Ottenbourg, Petitjean, Priels, Stroobant, Valkeniers, Vannieuwenhuyze et Taminiaux, rapporteur.

2. Membres suppléants: MM. Claeys et Pataer.

R. A 15088

Voir:

Document du Sénat:

1018-1 (1989-1990): Projet transmis par la Chambre des Représentants.

I. UITEENZETTING VAN DE STAATSECRETARIS VOOR PENSIOENEN

Het voorliggend ontwerp van wet bestaat uit twee belangrijke delen: enerzijds de invoering van een flexibele pensioenleeftijd voor mannen en vrouwen tussen 60 en 65 jaar en anderzijds de aanpassing voor het jaar 1990 van de pensioenen aan de evolutie van de welvaart.

Het eerste deel, te weten de instelling van een flexibele pensioenleeftijd voor werknemers, wil de huidige regeling van een vaste pensioenleeftijd vervangen en is het resultaat van een procedure waarvan verscheidene jaren voorbereiding zijn voorafgegaan. Het zou ons te ver leiden alle stadia daarvan te overlopen. In de memorie van toelichting staat een gedetailleerde beschrijving van de voorgeschiedenis van het dossier: de werkzaamheden van de Nationale Arbeidsraad in 1986 en 1987, het centraal akkoord van 18 november 1988, de werkzaamheden van de Regering in 1989 en het driepartijenoverleg van maart 1990.

Sommige parlementsleden hebben zich opgewonden over de traagheid waarmee de Regering de procedure heeft afgewikkeld. Het is inderdaad zo dat de Regering meer dan een jaar nodig had om haar standpunt in dat dossier te bepalen. Ook al is men het eens met dat punt van kritiek, toch is het al bij al zo dat die termijn niet overdreven lang is geweest wanneer men rekening houdt met de belangrijkheid van het ontwerp, de wil om tot een efficiënt overleg te komen met de sociale partners, de uiteenlopende standpunten en de noodzaak om in het kader van de algemene problematiek van het beëindigen van de beroepsloopbaan, gelijktijdig de regeling inzake het conventioneel brugpensioen te herzien.

Hoe dan ook, het ontwerp is de afspiegeling van een consensus die binnen de Regering is bereikt en neemt de vijf volgende mogelijkheden in aanmerking:

1. De invoering van een flexibele pensioenleeftijd voor de actieve mannen en vrouwen tussen de leeftijd van 60 en 65 jaar;
2. Het behoud van de berekening in 45sten voor mannen en van de berekening in 40sten voor vrouwen, overeenkomstig de thans geldende regels;
3. De afschaffing van de verminderingscoëfficiënt van 5 pct. per jaar vervroeging, waardoor het huidige stelsel van brugrustpensioen met vervangingsplicht overbodig wordt;
4. De keuze voor de mannelijke invaliden en werklozen tussen het behoud van hun respectieve regelingen en de overgang naar het pensioen op de leeftijd van 60 jaar, zonder vermindering met 5 pct. per jaar vervroeging;

I. EXPOSE DU SECRETAIRE D'ETAT AUX PENSIONS

Le projet de loi qui vous est soumis aujourd'hui comporte deux volets importants à savoir d'une part l'instauration d'un âge de retraite flexible pour les hommes et pour les femmes entre 60 et 65 ans et d'autre part, l'adaptation des pensions à l'évolution du bien-être pour l'année 1990.

Le premier volet, c'est-à-dire l'introduction d'un âge flexible de la retraite pour les travailleurs salariés, remplaçant le système actuel de l'âge couperet, est l'aboutissement d'une procédure entamée depuis plusieurs années et il serait fastidieux de retracer toutes les étapes de celle-ci. L'exposé des motifs du projet de loi reprend en détail tous les antécédents du dossier c'est-à-dire les travaux du Conseil national du Travail en 1986 et 1987, l'accord interprofessionnel du 18 novembre 1988, les travaux du Gouvernement en 1989 et la concertation tripartite organisée en mars 1990.

Certains parlementaires se sont d'ailleurs émus de la lenteur de la procédure suivie par le Gouvernement. Il est vrai qu'il a fallu un peu plus d'un an au Gouvernement pour fixer sa position dans ce dossier. Tout en acceptant cette critique, il paraît en définitive que ce délai n'est pas exagéré lorsqu'on prend en considération l'importance du projet, le souci d'une concertation effective avec les interlocuteurs sociaux, la multiplicité des thèses en présence et la nécessité, dans le cadre de la problématique générale de la fin de la carrière professionnelle, de revoir parallèlement la réglementation en matière de prépension conventionnelle.

Quoi qu'il en soit, le projet de loi qui reflète le consensus réalisé au sein du Gouvernement, retient les cinq grandes options suivantes:

1. L'instauration d'un âge flexible de la retraite pour les hommes et pour les femmes encore en activité entre 60 et 65 ans;
2. Le maintien du calcul en 45es pour les hommes et du calcul en 40es pour les femmes, selon les modalités actuelles;
3. La suppression du coefficient de réduction de 5 p.c. par année d'anticipation, ce qui rend inutile le système actuel de prépension de retraite avec son obligation de remplacement;
4. Le choix pour les invalides et les chômeurs masculins de rester dans leur régime ou de passer à la retraite à partir de 60 ans sans la pénalité de 5 p.c. par année d'anticipation;

5. De verplichting voor de mannelijke bruggepensioneerden om tot de leeftijd van 65 jaar in hun regeling te blijven.

In tegenstelling tot wat sommigen hebben beweerd, zijn we ver verwijderd van het status-quo, en zullen we zonder twijfel de eersten in Europa zijn om de flexibele pensioenleeftijd voor mannen en vrouwen in te voeren. Dit stemt overeen met de adviezen uitgebracht door het Europees Parlement en met de aanbevelingen van de Raad van de Europese Gemeenschappen.

Men moet eveneens erkennen dat die voorstellen niet leiden tot een volledige gelijke behandeling van mannen en vrouwen daar voor de berekeningswijze van het pensioen een verschillende breuk gehanteerd wordt: voor mannen is er een berekening van het pensioen in 45sten, voor vrouwen een berekening in 40sten.

Sommigen hebben zich ingespannen, evenwel zonder succes, om een strikt gelijke behandeling te verdedigen waarbij ofwel de berekening in 45sten veralgemeend zou worden ofwel een berekening in 40sten met een geleidelijke omkeerbaarheid naar een berekening in 45sten.

Hoewel voor elke oplossing waardevolle argumenten werden aangevoerd, kon over geen enkel voorstel een consensus worden bereikt, wat tenslotte draagwijdte van het tot stand gekomen compromis verklaart. Dit compromis kan in geen enkel geval beschouwd worden als een *status quo* daar voor de mannen en voor de vrouwen een flexibele pensioenleeftijd wordt ingevoerd. Dit past in het kader van de geleidelijke verwezenlijking van de doelstellingen betreffende de gelijke behandeling van vrouwen en mannen op het stuk van de sociale zekerheid en de gelijke behandeling van alle werknemers ongeacht de leeftijd waarop zij hun loopbaan beginnen.

Rekening houdend met het behoud van een verschil in berekeningswijze van de pensioenen van mannen en vrouwen, was het cruciale probleem te weten of de bepalingen van het wetsontwerp verenigbaar zijn met de huidige Europese richtlijnen betreffende de gelijke behandeling inzake sociale zekerheid.

Naar aanleiding van een recent arrest van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschap hadden een aantal juristen uiting gegeven aan hun twijfels in dat verband.

Daarom heeft de Voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers de afdeling wetgeving van de Raad van State verzocht zich uit te spreken over de overeenstemming van het ontwerp met de richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 19 december 1978 betreffende de geleidelijke verwezenlijking van het principe van gelijke behandeling van mannen en vrouwen inzake sociale zekerheid.

5. L'obligation pour les prépensionnés masculins de rester dans leur régime jusqu'à l'âge de 65 ans.

Contrairement à ce que certains ont dit, on est donc très loin du *statu quo* et nous serons sans doute les premiers en Europe à introduire une flexibilité de l'âge de la retraite pour les hommes et les femmes. Cela correspond aux avis formulés par le Parlement européen et aux recommandations du Conseil des Communautés européennes.

Il faut également avouer que ces propositions ne réalisent pas entièrement l'égalité de traitement entre hommes et femmes dans la mesure où les modalités de calcul de la pension maintiennent une fraction différente pour les hommes et pour les femmes, à savoir les 45mes et les 40mes.

Certains se sont efforcés mais finalement sans succès de préconiser des solutions strictement égalitaires avec soit un calcul généralisé en 45mes, soit un calcul généralisé en 40mes, avec des modalités de réversibilité progressive.

Malgré la valeur des arguments respectifs, aucune de ces solutions n'a été de nature à réunir un consensus suffisant, ce qui explique finalement la portée du compromis intervenu. Ce compromis ne peut en aucun cas être assimilé à un *statu quo* dans la mesure où il introduit une flexibilité de l'âge de la retraite pour les hommes et pour les femmes, ce qui se situe dans le cadre de la réalisation progressive de l'objectif relatif à l'égalité de traitement entre hommes et femmes dans le domaine de la sécurité sociale et de l'égalité de traitement entre tous les travailleurs quel que soit l'âge auquel ils débutent leur carrière professionnelle.

Compte tenu du maintien de modalités de calcul différentes entre hommes et femmes, le problème crucial était de savoir si les dispositions du projet de loi étaient compatibles avec les directives européennes actuelles relatives à l'égalité de traitement en matière de sécurité sociale.

Suite à un arrêt récent de la Cour de Justice des Communautés européennes, certains juristes avaient en effet formulé des doutes à cet égard.

C'est pourquoi le Président de la Chambre des Représentants a invité la section de législation du Conseil d'Etat à se prononcer sur la conformité du projet avec la directive du Conseil des Communautés européennes du 19 décembre 1978 relative à la mise en œuvre progressive du principe de l'égalité de traitement entre hommes et femmes en matière de sécurité sociale.

Ik heb de gelegenheid gehad om in een juridische toelichting het standpunt van de Regering uit te leggen alvorens de Raad van State zijn advies heeft gegeven.

De richtlijn 79/7/E.E.G. van 19 december 1978 beoogt de geleidelijke verwezenlijking van het principe van gelijke behandeling in de wettelijke stelsels van de sociale zekerheid. Het toepassingsgebied van de richtlijn behelst nog talrijke uitzonderingen, terwijl aan de Lid-Staten mogelijkheden tot uitsluiting zijn toegestaan. Anderzijds kunnen de Lid-Staten in toepassing van artikel 7 facultatieve uitsluitingen handhaven voor sommige gevallen van ongelijke behandeling die limitatief worden opgesomd. Het meest gekende voorbeeld is de ongelijke pensioenleeftijd.

In artikel 7 wordt gepreciseerd dat de richtlijn inderdaad geen beletsel vormt voor de Lid-Staten om de vaststelling van de pensioenleeftijd voor de toekenning van de rust- en overlevingspensioenen en de gevolgen die voor andere uitkeringen eruit kunnen voortvloeien van het toepassingsgebied uit te sluiten.

België heeft tot heden van deze mogelijkheid gebruik gemaakt.

Een tweede stap werd genomen door de richtlijn 86/378/E.E.G. van 24 juli 1986 betreffende de gelijke behandeling in de ondernemingsregelingen van sociale zekerheid, die van haar kant voorlopig sommige ongelijkheden laat voortbestaan, die gedeeltelijk zijn geënt op die voorzien in richtlijn 79/7/E.E.G. en tevens zijn gecontingenteerd, dit betekent dat zij niet langer kunnen worden gehandhaafd dan de overeenkomstige uitzonderingen op Richtlijn 79/7/E.E.G.

Tot slot is er een derde richtlijn in voorbereiding. In een derde en laatste fase poogt zij het geheel van de problemen te regelen die nog niet door de twee vorige richtlijnen werden behandeld. Op die wijze moet de gelijke behandeling in het domein van de sociale zekerheid worden voltooid.

Het uitwerken van een dergelijke richtlijn stuit evenwel op talrijke problemen. In de huidige stand van zaken is het bijgevolg onmogelijk een datum te voorzien waarop de richtlijn zou kunnen worden aangenomen.

Artikel 7 van richtlijn 79/7/E.E.G. verzet zich niet tegen de mogelijkheid voor de Lid-Staten om de vaststelling van de pensioenleeftijd van het toepassingsgebied van de richtlijn uit te sluiten. Daaruit mag worden afgeleid dat de vaststelling van een verschillende pensioenleeftijd voor mannen en vrouwen, evenals de gevolgen voor andere uitkeringen die hieruit voortvloeien, in het raam van de sociale zekerheid geen naar gemeenschapsrecht verboden discriminatie inhoudt.

Avant l'avis du Conseil d'Etat, j'ai eu l'occasion, dans une note juridique, d'expliquer la position du Gouvernement.

La directive 79/7/C.E.E. du 19 décembre 1978 vise à la mise en œuvre progressive du principe de l'égalité de traitement entre hommes et femmes dans les régimes légaux de sécurité sociale. Le champ d'application de la directive comporte encore de nombreuses exceptions, tandis que des possibilités d'exclusions facultatives sont reconnues par l'article 7 aux Etats membres en ce qui concerne certaines inégalités de traitement, limitativement définies, la plus connue étant celle relative à l'âge de la retraite.

En son article 7, la directive précise en effet ne pas faire obstacle à la faculté qu'ont les Etats membres d'exclure du champ d'application de celle-ci la fixation de l'âge de la retraite pour l'octroi des pensions de vieillesse et de retraite et les conséquences pouvant en découler pour d'autres prestations.

La Belgique a, jusqu'à présent, fait usage de cette faculté.

Une deuxième étape a ensuite été franchie avec la directive 86/378/C.E.E. du 24 juillet 1986 concernant l'égalité de traitement dans les régimes professionnels de sécurité sociale, qui, de son côté, laisse subsister provisoirement quelques inégalités, calquées en partie sur celles de la directive 79/7/C.E.E. et qui sont contingentées, c'est-à-dire ne peuvent pas subsister plus longtemps que les exceptions correspondant à la directive 79/7/C.E.E.

Enfin, une troisième directive est en préparation; elle tend, dans une troisième et dernière étape, à couvrir l'ensemble des problèmes non réglés par les deux directives précédentes et à achever ainsi la réalisation de l'égalité de traitement dans le domaine de la sécurité sociale.

L'élaboration d'une telle directive se heurte toutefois à de nombreuses difficultés et il n'est pas possible, dans l'état actuel des travaux, de prévoir une date pour son éventuelle adoption.

L'article 7 de la directive 79/7/C.E.E. ne fait donc pas obstacle à la faculté qu'ont les Etats membres d'exclure du champ d'application de cette directive la fixation de l'âge de la retraite. Il en résulte que la fixation d'un âge pour la retraite dans le cadre de la sécurité sociale, différent en ce qui concerne les hommes et les femmes, ne constitue pas une discrimination interdite par le droit communautaire, de même que les conséquences qui en résultent pour les prestations.

Nog steeds in verband met de flexibele pensioenleeftijd, de volgende bijkomende opmerkingen worden gemaakt:

1. De voorstellen hebben thans slechts op de werknemers betrekking.

De ambtenaren in openbare dienst zijn reeds op een flexibele pensioenleeftijd gerechtigd gezien zij over het algemeen tussen 60 en 65 jaar met pensioen kunnen gaan zonder dat hierop een vermindering wegens vervroeging wordt toegepast en met dien verstande dat het pensioen op de gemiddelde wedde van de vijf laatste loopbaan jaren wordt berekend.

Wat de regeling voor zelfstandigen betreft, wees het advies van 10 december 1986 van de werkgroep, die met het onderzoek van het sociaal statuut was belast, uit dat de zelfstandigen zelf geen vragende partij voor flexibiliteit waren.

Sedert die datum tekende zich een evolutie in de standpunten af die werden ingenomen en sommige representatieve zelfstandigenorganisaties betonen een duidelijke interesse voor een flexibele pensioenleeftijd, die ook in de regeling voor zelfstandigen zou worden toegepast.

Gelet evenwel op het broze evenwicht waarin het sociaal zekerheidstelsel voor zelfstandigen zich bevindt en op de belangrijke uitgaven die het gevolg zijn van de verwezenlijking in de regeling voor pensioenen van een meerjarenplan tot herwaardering van de minimumpensioenen, wordt thans omtrent de toepassingsmogelijkheden van een dergelijke maatregel in het raam van de budgettaire mogelijkheden van het sociaal statuut een onderzoek ingesteld en overleg gepleegd.

2. De budgettaire raming van de voorstellen betreffende flexibele pensioenleeftijd werd door een interkabinettenwerkgroep verwezenlijkt.

Die raming houdt met de volgende gegevens rekening:

— de weerslag van de afschaffing van de verminderingscoëfficiënt waardoor een verhoging van het gemiddeld pensioen van de nieuwe mannelijke pensioengerechtigden wordt veroorzaakt;

— de weerslag van de toename van het aantal gerechtigden. Met betrekking tot de actieve werknemers werd de hypothese gekozen dat 25 pct. van de actieve werknemers tussen 60 en 65 jaar kiezen voor een pensioen vanaf 60 jaar;

— de weerslag van het keuzerecht voor de niet-actieve mannen en vrouwen (werklozen en invaliden).

De bijkomende uitgaven voor het pensioenstelsel kunnen op ongeveer 12 miljard frank worden geraamd.

Toujours en ce qui concerne la flexibilité de l'âge de la retraite, les remarques supplémentaires suivantes peuvent être faites:

1. La proposition ne concerne pour l'instant que les travailleurs salariés.

Les agents du secteur public bénéficient déjà d'une flexibilité de l'âge de la retraite puisqu'ils peuvent généralement prendre leur retraite entre 60 et 65 ans, sans application d'un coefficient de réduction pour anticipation et avec un calcul de la pension portant sur la rémunération des cinq dernières années de la carrière.

En ce qui concerne les travailleurs indépendants, l'avis du 10 décembre 1986 du groupe de travail chargé de l'étude du statut social indiquait que la flexibilité n'était pas réclamée par les travailleurs indépendants.

Depuis cette date, une évolution a été constatée dans les positions exprimées et certaines organisations représentatives des travailleurs indépendants manifestent un intérêt évident pour une flexibilité de l'âge de la retraite qui s'appliquerait également dans le régime des travailleurs indépendants.

Toutefois, vu l'équilibre précaire dans lequel se trouve le régime de sécurité sociale des travailleurs indépendants et les dépenses importantes résultant dans le domaine des pensions de la réalisation du plan pluriannuel de revalorisation des pensions minimales, une étude et une concertation sont actuellement en cours pour apprécier l'application d'une telle mesure, dans le cadre des possibilités budgétaires du statut social.

2. L'estimation budgétaire des propositions relatives à la flexibilité de l'âge de la retraite a été réalisée par un groupe de travail inter-cabinets.

Cette estimation tient compte des éléments suivants:

— l'incidence de la suppression du coefficient de réduction, ce qui entraîne une majoration en moyenne de la pension de retraite pour les nouveaux pensionnés masculins admis à la retraite.

— l'incidence de l'augmentation du nombre des bénéficiaires. En ce qui concerne les travailleurs actifs, l'hypothèse retenue est celle qui prévoit que 25 p.c. des travailleurs actifs entre 60 et 65 ans optent pour une pension à partir de 60 ans.

— l'incidence du droit d'option pour les hommes et femmes non actifs (chômeurs et invalides).

Les dépenses supplémentaires pour le régime des pensions peuvent être évaluées à environ 12 milliards de francs.

De minderuitgaven in de werkloosheids- en invaliditeitsregeling kunnen respectievelijk op 6 en op 3,3 miljard frank worden geraamd.

Bij de beoordeling van de meeruitgaven, moet tevens rekening worden gehouden met de gunstige weerslag van de opheffing van het stelsel van brugrustpensioen met ingang van 31 december 1990.

Die weerslag is in 1991 gelijk aan ongeveer 1 miljard frank.

3. Als gevolg van de flexibele pensioenleeftijd vanaf 60 jaar en de afschaffing van de verminderingscoëfficiënt wegens vervroeging zijn de bepalingen inzake toegelaten bezigheid aan herziening toe.

De keuze van een ander stelsel zou kunnen berusten op hetgeen op het vlak van in de pensioenwetgevingen van sommige Lid-Staten van de Europese Gemeenschap ter zake bestaat.

Over het algemeen wordt het samengaan van het genot van het vervroegd rustpensioen met de uitoefening van een beroepsbezigheid in deze landen steeds formeel verboden. Andere Lid-Staten daarentegen laten de cumulatie met een pensioen op de normale pensioenleeftijd toe.

In dit opzicht, kunnen de volgende maatregelen worden overwogen:

- afschaffing van de maandgrens in de werknemersregeling, gelet op de mogelijkheid tot ontduiking die uit het bestaan van een jaar- en een maandgrens voortvloeit;

- afschaffing van de dubbele jaargrens voor de rustgepensioneerden beneden de leeftijd van 65 jaar. De betaling van het pensioen wordt bijgevolg geschorst wanneer de enkele grens, 229 028 frank per jaar zonder kinderlast, wordt overschreden;

- behoud van een voorkeurstelsel voor de gerechtigden op een overlevingspensioen en de gepensioneerden vanaf de 65-jarige leeftijd;

- versterking van de controle op de bepalingen inzake toegelaten beroepsbezigheid en eventueel aanpassing van de sancties.

Anderzijds moeten de volgende vragen worden onderzocht:

- Moeten afzonderlijke regels worden voorzien voor de bruggepensioneerden?

Voor hen moet de toegelaten arbeid tevens worden beoordeeld in het licht van de beslissing over de vraag tot invoering van een halftijds brugpensioen.

- Moeten er afzonderlijke regels worden voorzien in de onderscheiden pensioenregelingen voor werknemers, overheidsdienst en zelfstandigen?

Les dépenses en moins dans les régimes chômage et invalidité peuvent être évaluées respectivement à 6 milliards et à 3,3 milliards de francs.

Lors de l'appréciation de ce coût supplémentaire, il faut également tenir compte de l'incidence favorable de la suppression du régime de prépension de retraite au 31 décembre 1990.

Cette incidence est pour 1991 d'environ 1 milliard de francs.

3. La flexibilité de l'âge de la retraite à partir de 60 ans et la suppression du coefficient de réduction pour anticipation posent le problème d'une révision des dispositions en matière d'activité autorisée.

Le choix d'un autre système pourrait s'inspirer de ce qui existe en ce domaine dans les législations en matière de pensions de certains Etats membres des Communautés européennes.

En général, le cumul du bénéfice d'une pension anticipée avec l'exercice d'une activité a toujours été formellement interdit dans ces pays. Par contre, les autres Etats membres ont toujours permis le cumul avec une pension prenant cours à l'âge normal de la retraite.

Dans cette optique, les mesures suivantes peuvent être envisagées:

- la suppression dans le régime des salariés de la limite mensuelle, vu la possibilité d'évasion qui découle de l'existence d'une limite annuelle et mensuelle;

- la suppression de la limite annuelle double pour les pensionnés de retraite dont l'âge est inférieur à 65 ans. Cela signifie la suspension du paiement de la pension en cas de dépassement de la limite annuelle simple, c'est-à-dire 229 028 francs/an sans charge d'enfant;

- le maintien d'un régime préférentiel pour les bénéficiaires d'une pension de survie et pour les pensionnés lorsqu'ils dépassent l'âge de 65 ans;

- le renforcement du contrôle des règles en matière de travail autorisé et l'adaptation éventuelle des sanctions.

D'autre part, les questions suivantes devront être examinées:

- Faut-il prévoir des règles distinctes pour les prépensionnés?

Pour ceux-ci, le travail autorisé doit être apprécié également, à la lumière des conclusions qui doivent intervenir sur la question de la prépension à mi-temps.

- Faut-il prévoir des règles distinctes selon les régimes de pensions: salariés, secteur public, travailleurs indépendants?

De Nationale Arbeidsraad heeft onlangs een advies over al deze vragen uitgebracht en het Parlement zal in kennis worden gesteld van de maatregelen die ter zake overwogen worden.

4. Ter gelegenheid van de hervorming inzake de flexibele pensioenleeftijd zou men tevens de regels inzake de regularisatie van de studieperiodes kunnen vereenvoudigen. Met name kan een beperking in de tijd voor het indienen van een aanvraag tot regularisatie, de spreiding in de tijd van de betaling van de regularisatiebijdrage en de berekening van de bijdrage op een eenvormige forfaitaire basis worden voorzien.

5. Tenslotte stelt de invoering van de flexibele pensioenleeftijd het probleem van de aanpassing van artikel 83 van de wet van 3 juli 1978, betreffende de arbeidsovereenkomsten, dat in een verkorte opzeggingstermijn voor bedienden voorziet wanneer zij de normale pensioengerechtigde leeftijd bereiken. Ingevolge het regeringsvoorstel tot instelling van een flexibele pensioenleeftijd is het aangewezen de leeftijd inzake verkorte opzeggingstermijn voor mannen en vrouwen op 65 jaar vast te stellen, wanneer de werkgever opzegt.

Het tweede luik van het ontwerp heeft betrekking op de aanpassing van de pensioenen aan de evolutie van de welvaart.

Het bedrag van het gewaarborgd minimum rust- en overlevingspensioen van de werknemers is reeds tweemaal met 2 pct. verhoogd, met name op 1 januari 1989 en op 1 januari 1990.

Het betrof de uitvoering van een meerjarenplan dat in de regeringsverklaring is ingeschreven en dat in de verhoging van de meest bescheiden pensioenen voorziet.

Over een periode van anderhalf jaar werd, rekening houdend met de indexering en het meerjarenplan, het bedrag van het minimumpensioen voor een gezin met 2 148 frank en voor een alleenstaande met 1 719 frank per maand verhoogd.

Behalve de aanpassing van de minimumpensioenen, werden de werknemerspensioenen sedert 1981 niet meer aangepast. Gelet op de recente loonontwikkeling als gevolg van de collectieve arbeidsovereenkomsten zou het dan ook wenselijk zijn een meer algemene revalorisering voor de werknemers te overwegen.

Ten gevolge van de wet van 28 maart 1973 werden formules van koppeling aan de welvaart met een inhaalbeweging voor de vroeger ingegane pensioenen respectievelijk in 1974, 1975 en 1979 toegepast. Voor de jaren 1976, 1977, 1978, 1980 en 1981 werd een forfaitaire premie toegekend, die in sommige gevallen het daaropvolgend jaar in het pensioenbedrag werd geïntegreerd.

Le Conseil national du travail a remis récemment un avis sur toutes ces questions et le Parlement sera informé des solutions qui seront envisagées en la matière.

4. D'autre part, à l'occasion de la réforme en matière de flexibilité de l'âge de la retraite, on pourrait également revoir les règles de régularisation des périodes d'études dans le sens d'une certaine simplification, notamment en prévoyant une limite dans le temps pour l'introduction d'une demande de régularisation, en permettant l'étalement du paiement de la cotisation dans le temps et en prenant une base forfaitaire uniforme pour le calcul de la cotisation de régularisation.

5. Enfin, l'introduction de la flexibilité de l'âge de la retraite pose le problème de l'adaptation de l'article 83 de la loi du 3 juillet 1978 relative aux contrats de travail, lequel prévoit un délai de préavis réduit pour les employés qui atteignent l'âge normal de la retraite. Suite à la proposition gouvernementale d'instaurer un âge flexible de la retraite, il conviendrait de porter à 65 ans l'âge pour le préavis réduit, tant pour les hommes que pour les femmes, lorsque le congé est donné par l'employeur.

Le deuxième volet du projet de loi concerne l'adaptation des pensions des salariés à l'évolution du bien-être.

Le montant du minimum garanti des pensions de retraite et de survie des travailleurs salariés a été augmenté à deux reprises de 2 p.c., respectivement le 1er janvier 1989 et le 1er janvier 1990.

Il s'agissait là de l'exécution du plan pluriannuel prévu par la déclaration gouvernementale et visant à relever les montants des pensions les plus modestes.

Sur une période d'un an et demi, compte tenu du rétablissement de l'indexation et du plan pluriannuel, le montant de la pension minimale aura donc été augmenté de 2 148 francs par mois pour un ménage et de 1 719 francs pour un isolé.

Mais, hormis pour ces pensions minimales, aucune adaptation n'est intervenue depuis 1981 pour les pensions des salariés et il était souhaitable, compte tenu de l'évolution salariale récente découlant des conventions collectives de travail, d'envisager une revalorisation plus générale pour les travailleurs salariés.

Depuis la loi du 28 mars 1973, des formules de liaison au bien-être avec rattrapage pour les anciennes pensions ont été appliquées respectivement en 1974, 1975 et 1979. Pour les années 1976, 1977, 1978, 1980 et 1981, c'est le système d'une prime forfaitaire qui a été retenu avec, dans certains cas, l'intégration dans le montant de la pension l'année suivante.

Gelet op de recente conventionele loonontwikkeling en om te vermijden dat de spanning tussen pensioenen en andere inkomsten te groot zou worden, heeft de Regering beslist de pensioenen van de werknemers in de loop van 1990 te herwaarderen.

De voorstellen kunnen worden samengevat als volgt:

1. Een procentuele herwaardering van alle rust- en overlevingspensioenen voor werknemers die vóór 1 januari 1988 zijn ingegaan.

2. Een onderscheiden verhogingspercentage in functie van de ingangsdatum van het pensioen en vanuit de bekommernis een zekere inhaalbeweging voor de oudste gepensioneerden te verwezenlijken.

De verhogingspercentages zijn gelijk aan:

— 3 pct. voor de pensioenen die vóór 1 januari 1973 zijn ingegaan;

— 2 pct. voor de pensioenen die tussen 1 januari 1973 en 31 december 1982 zijn ingegaan;

— 1 pct. voor de pensioenen die tussen 1 januari 1983 en 31 december 1987 zijn ingegaan.

3. De verhogingen zullen vanaf 1 oktober 1990 worden toegepast.

Deze herwaardering van de pensioenen heeft op meer dan 1 300 000 gepensioneerden betrekking. De kosten voor deze maatregel kunnen op 5,3 miljard frank voor een begrotingsjaar worden geraamd en op 1,3 miljard frank voor 1990.

Bij de verwezenlijking van deze voorstellen heeft de Regering drie doelstellingen nagestreefd:

— Eerst en vooral de zorg om, rekening houdend met de budgettaire mogelijkheden, in een belangrijke herwaardering te voorzien;

— Vervolgens het principe van een procentuele verhoging. Het stelsel van een forfaitaire premie heeft in het verleden immers tot onontwarbare administratieve moeilijkheden aanleiding gegeven; de toekenning van een premie geeft inderdaad aanleiding tot talloze problemen, zoals bijvoorbeeld de aard van de premie (kan zij als een pensioen worden beschouwd?), de moeilijkheden ingeval van cumulatie van een rust- en overlevingspensioen, de toepassing van de voorheffing, de integratie van de premie in het pensioen, enz.

— Tenslotte het streven om aan de oudste gepensioneerden een voorkeurbehandeling te geven. Deze pensioenen werden inderdaad op een groot aantal forfaitaire jaren berekend. Deze gepensioneerden hebben bovendien niet de voordelen als het conventioneel en het wettelijk brugpensioen kunnen genie-

A la suite de l'évolution conventionnelle récente en matière salariale et pour éviter la dérive des pensions par rapport aux autres revenus, le Gouvernement a décidé de revaloriser les pensions des salariés dans le courant de l'année 1990.

Les propositions peuvent être résumées comme suit:

1. Une revalorisation en pourcentage de toutes les pensions des travailleurs salariés, tant de retraite que de survie, qui ont pris cours avant le 1er janvier 1988.

2. Un pourcentage d'augmentation différencié selon la date de prise de cours de la pension, dans le souci de privilégier les pensionnés les plus anciens.

Ces pourcentages sont les suivants:

— pour les pensions qui ont pris cours avant le 1er janvier 1973: une augmentation de 3 p.c.;

— pour les pensions qui ont pris cours entre le 1er janvier 1973 et le 31 décembre 1982: une augmentation de 2 p.c.;

— pour les pensions qui ont pris cours entre le 1er janvier 1983 et le 31 décembre 1987: une augmentation de 1 p.c.

3. Ces augmentations interviendront le 1er octobre 1990.

Cette revalorisation des pensions concerne plus de 1 300 000 pensionnés et le coût de cette mesure peut être évalué à environ 5,3 milliards de francs pour une année budgétaire et à un peu plus de 1,3 milliard de francs pour l'année 1990.

Pour l'élaboration de ces propositions, trois soucis ont guidé le Gouvernement:

— Tout d'abord, le souci de prévoir une revalorisation significative tout en tenant compte des possibilités budgétaires;

— Ensuite le principe d'une revalorisation en pourcentage; en effet, le système d'une prime forfaitaire a entraîné par le passé des difficultés administratives inextricables; l'attribution d'une prime pose en effet de nombreux problèmes, tels que la nature de la prime (a-t-elle le caractère d'une pension?), les difficultés en cas de cumul retraite-survie, l'application du précompte, l'intégration ou non de la prime dans le montant de la pension, etc.

— Enfin, le souci de privilégier les plus anciennes pensions; en effet, ces pensions ont été calculées sur un grand nombre d'années à rémunération forfaitaire; de plus, il s'agit de pensionnés qui n'ont pu bénéficier des avantages de la prépension conventionnelle ou de la prépension légale; enfin, en raison

ten. Als gevolg van hun ouderdom kijken deze gepensioneerdenslotte, voornamelijk inzake gezondheidszorg, tegen belangrijke uitgaven aan.

Tot slot zij erop gewezen dat het ontwerp een bijzondere titel bevat, met name titel III, die enkele kleine aanpassingen en wijzigingen doorvoert in het koninklijk besluit nr. 50 betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers.

Dit is de essentie van het ontwerp van wet dat de Regering u ter discussie voorlegt. Zij hoopt ten zeerste dat de debatten zo spoedig mogelijk zullen kunnen worden besloten aangezien de toekomstige gepensioneerdens, ongetwijfeld met een zeker ongeduld, een definitieve oplossing ter zake verwachten. De pensioenaanvragen kunnen één jaar op voorhand worden ingediend en de huidige brugrustpensioen-regeling loopt op 31 december van dit jaar af.

In het belang van de toekomstige gepensioneerdens, wat de flexibiliteit betreft, en van de huidige gepensioneerdens, wat de koppeling aan de evolutie van de welvaart betreft, is het onze taak snel en goed te werken.

*
* *

II. ALGEMENE BESPREKING

Volgens een lid is het aanhangige wetsontwerp buitengewoon belangrijk. Tijdens een campagne van twee jaar met oudere werklozen, heeft hij kunnen vaststellen dat, wat de eindeloopbaan betreft, een hele reeks verschillende maatregelen bestaan (gewoon brugpensioen, wettelijk vervroegd pensioen met 5 pct. vermindering per jaar vervroeging, wettelijk vervroegd pensioen zonder vermindering voor sommige categorieën, het brugrustpensioen, de loopbaanonderbreking). Eind 1988 vielen meer dan 500 000 personen onder een van die regelingen.

Dit wetsontwerp, ofschoon niet helemaal bevredigend, streeft naar meer rechtvaardigheid. Een belangrijke maatregel is dat een werknemer met 45 jaar loopbaan in staat wordt gesteld op 61 of 62 jaar met pensioen te gaan en toch een volledig pensioen te krijgen. Te waarderen is ook dat een vrouw na 40 jaar een volledige loopbaan heeft, ook al moet zij soms tot na de leeftijd van 60 jaar werken.

Sommigen komen met rampzalige scenario's aan- draven ten aanzien van de demografische evolutie en onderstrepen dat er in het jaar 2030 voor iedere werkende een gepensioneerd zal zijn. Dat is juist voor zover de Regering geen fiscale of parafiscale maatregelen zal nemen die deze ontwikkeling enigszins trachten te ondervangen.

Het wetsontwerp, dat wel belangrijk is, heeft echter een beperkte reikwijdte in de tijd. Gelet op de leerplicht tot 18 jaar, zal het praktisch niet meer mo-

de leur âge, ces pensionnés doivent faire face à des frais importants, notamment en matière de soins de santé.

Il y a lieu de noter enfin que le projet comporte un titre particulier, à savoir le titre III, qui concerne quelques adaptations et modifications mineures à apporter à l'arrêté royal n° 50 relatif à la pension des travailleurs salariés.

Telle est l'essence du projet de loi que le Gouvernement soumet pour discussion aux commissaires. Il espère de tout cœur que les débats pourront aboutir dans les meilleurs délais, car les futurs pensionnés attendent avec une certaine impatience une solution définitive en la matière. En effet, les demandes de pension peuvent être introduites un an à l'avance et le régime actuel de prépension de retraite se termine le 31 décembre de cette année.

Dans l'intérêt des futurs pensionnés, en ce qui concerne la flexibilité, et des pensionnés actuels, pour ce qui est de la liaison à l'évolution du bien-être général, il nous appartient de travailler vite et bien.

*
* *

II. DISCUSSION GENERALE

Selon un commissaire, le projet de loi en discussion est particulièrement important. Au cours d'une campagne de deux ans avec des chômeurs âgés, il avait pu constater que dans la problématique de la fin de carrière, toute une série de mesures différentes existent (la prépension conventionnelle, la pension légale anticipée avec 5 p.c. de réduction par année anticipée, la pension légale anticipée sans retenue pour certaines catégories, la prépension de retraite, la pause-carrière). A la fin de 1988, plus de 500 000 personnes bénéficiaient d'un de ces différents régimes.

Le projet actuel, bien qu'il ne soit pas entièrement satisfaisant, tend à plus de justice. Permettre à un travailleur qui a 45 ans de carrière de prendre sa retraite à l'âge de 61 ou 62 ans et de bénéficier d'une pension complète, est une mesure importante. Permettre à une femme d'atteindre une carrière complète (40 ans), même si elle doit travailler au-delà de l'âge de 60 ans, n'est pas négligeable non plus.

Certains présentent des scénarios catastrophiques en ce qui concerne l'évolution démographique et soulignent qu'en 2030, il y aura un pensionné pour un actif. Cela est vrai, pour autant que le Gouvernement ne prenne pas de mesures fiscales et/ou parafiscales qui iraient à l'encontre de cette évolution.

Le projet, s'il est important, a toutefois une portée limitée dans le temps. Compte tenu de l'obligation scolaire jusqu'à l'âge de 18 ans, il ne sera pratique-

gelijk zijn vóór de leeftijd van 65 jaar aan een volledige loopbaan te komen. Onder de mannen zal het aantal begunstigden steeds kleiner worden. Het zal bijgevolg nodig zijn over enkele jaren de wetgeving te herzien.

Een ander lid, sprekende namens zijn fractie steunt het ontwerp, goed wetende dat het een compromis is en ook bewust van het feit dat er op lange termijn problemen zullen rijzen en aanpassingen noodzakelijk zullen zijn. Hij zou evenwel moeilijk hebben kunnen aannemen dat men in 1990 zou moeten beslissingen nemen uitgaande van de situatie die zich in 2030 zal voordoen. Het dossier is derhalve niet afgesloten. Aanpassingen zijn nodig om de stelsels van de sociale zekerheid financieel gezond te houden, maar ook om aan de uitkeringen een reële betekenis te geven.

Nog een ander lid stelt de volgende vragen:

— Hoe zal de aanpassing aan de evolutie van het algemeen welzijn worden toegepast voor degenen die een overlevingspensioen en een rustpensioen cumuleren (110 pct.)? Zal de nieuwe wetgeving deze cumulatieregeling in het gedrang brengen?

— Zal worden voorzien in een overgangperiode om degenen die niet onmiddellijk na het beëindigen van hun studies hun studiejaren hebben geregulariseerd, in staat te stellen dit alsnog te doen?

— Het is blijkbaar niet de bedoeling het vrijwillig toetreden tot de werknemersregeling in het gedrang te brengen. Er is ook nog een regeling voor iemand die werknemer geweest is en op een bepaald ogenblik niet meer onderworpen is geweest aan een verplichte regeling. Is het zo dat die personen hun pensioen blijven ontvangen?

De spreker betreurt het tenslotte dat de flexibiliteit niet kan worden uitgebreid tot de zelfstandigen. Men zou dienen na te gaan of er onder de jongere zelfstandigen geen bereidheid is om binnen een redelijke termijn te komen tot een soortgelijke regeling als voor de werknemers.

Een laatste spreker merkt op dat er sprake van is geweest de jaren tijdens welke een vrouw haar loopbaan heeft onderbroken voor het opvoeden van haar kinderen, in rekening te brengen voor de vaststelling van het pensioen. Bevat het ontwerp bepalingen ter zake?

In haar antwoord op de verschillende betogen onderstreept de Staatssecretaris nogmaals dat het ontwerp inderdaad een stap vooruit betekent in de richting van de gelijke behandeling van mannen en vrouwen.

Het pensioendossier wordt met dit ontwerp niet afgesloten en zal ook nooit afgesloten zijn. De jongste jaren heeft men de verschillende brugpensioenregelingen, loopbaanonderbreking en dergelijke

ment plus possible d'avoir une carrière complète avant l'âge de 65 ans. Parmi les hommes, le nombre des bénéficiaires sera de moins en moins important. Il sera par conséquent nécessaire de revoir la législation dans quelques années.

Un autre membre déclare que son groupe soutient le projet, qu'il sait être un compromis, en se rendant bien compte que des problèmes ne manqueront pas de surgir à long terme et que des adaptations seront nécessaires. Il aurait cependant eu du mal à admettre que l'on soit obligé, dès 1990, de prendre des décisions en prévision de la situation telle qu'elle se présentera en l'an 2030. Le dossier n'est donc pas clos. Des adaptations seront nécessaires, non seulement pour assurer la santé financière des régimes de sécurité sociale, mais également pour donner une portée réelle aux prestations.

Un autre membre encore pose les questions suivantes:

— Comment la liaison à l'évolution du bien-être général sera-t-elle appliquée à ceux qui cumulent une pension de survie et une pension de retraite (110 p.c.)? La nouvelle législation compromettra-t-elle ce système de cumul?

— Une période de transition sera-t-elle prévue pour permettre de régulariser leur situation à ceux qui n'auraient pas régularisé leurs années d'études dès la fin de celles-ci?

— Apparemment, la loi en projet n'entend pas compromettre la libre adhésion au régime des travailleurs salariés. Il existe également un régime pour les anciens travailleurs salariés qui, à un moment donné, n'ont plus été assujettis à un régime obligatoire. Est-il vrai que ces personnes continueront à toucher leur pension?

L'intervenant regrette enfin que la flexibilité ne puisse être étendue aux travailleurs indépendants. Il faudrait examiner si les jeunes indépendants ne seraient pas favorables à l'obtention, dans un délai raisonnable, d'un régime similaire à celui des travailleurs salariés.

Un dernier intervenant remarque qu'en ce qui concerne le calcul de la pension, il a été question de prendre en considération les années au cours desquelles une femme a interrompu sa carrière pour se consacrer à l'éducation de ses enfants. Que dit le projet à ce sujet?

En réponse aux différents intervenants, le Secrétaire d'Etat tient à rappeler que le projet à l'examen constitue un pas en avant pour ce qui est de l'égalité de traitement entre hommes et femmes.

Le dossier des pensions ne sera pas clos après l'adoption de ce projet; il ne le sera d'ailleurs jamais. Ces dernières années, on a pu assister à la naissance des différents régimes de prépension, de l'interrup-

gekend. De Regering dient nu dit ontwerp in en over enkele jaren zal men dienen na te gaan of datgene wat nu wordt voorgesteld, moet worden gehandhaafd.

Het Planbureau heeft, wat de demografie betreft, prognoses gemaakt tot het jaar 2040. Het Planbureau heeft er ook op gewezen dat na het jaar 2010 problemen kunnen rijzen.

De Staatssecretaris antwoordt op de haar gestelde vragen als volgt:

— De aanpassing aan de evolutie van de welvaart geldt voor alle lopende pensioenen.

— Wat de cumulatieregeling betreft (110 pct.) is de regel als volgt: de verhoging wordt toegekend rekening houdend met de ingangsdatum van zowel overlevingspensioen als rustpensioen. Aan de cumulatieregeling wordt niet geraakt.

— Met betrekking tot de regularisatie van de studiejaren heeft de Minister in de Kamer een verklaring afgelegd (overgangperiode van 1 jaar om alles in orde te brengen).

— Het artikel 3ter van het algemeen reglement blijft behouden zodat er op het gebied van de vrijwillige toetreding niets wordt gewijzigd.

— Met betrekking tot de zelfstandigen, dient te worden opgemerkt dat laatstgenoemden geen vragende partij waren (zie werkzaamheden van de Commissie-Vandeputte). Het valt evenwel te verwachten dat de zelfstandigen binnenkort zullen aandringen op een soortgelijke regeling als die van de werknemers.

Voor de zelfstandigen is momenteel een vijfjarenplan in uitvoering; de vierde fase daarvan gaat in in 1991. Er dient te worden nagegaan of de sector tegelijk de lasten van de invoering van de flexibiliteit en van de uitvoering van het vijfjarenplan kan dragen.

— De periodes van loopbaanonderbreking voor de opvoeding van de kinderen worden in aanmerking genomen als volgt: de eerste twaalf maanden worden gelijkgesteld met gewerkte maanden; de eerste 36 maanden worden gelijkgesteld indien de betrokkene een kind van minder dan zes jaar ten laste had; voor de volgende 48 maanden is er gelijkstelling wanneer de werkgever de bijdragen betaalt in de pensioenregeling. Voor de regeling van de brugpensioenen streeft men naar een soortgelijke regeling.

III. ARTIKELSGEWIJZE BESPREKING EN STEMMINGEN

Artikel 1

Dit artikel wordt zonder bespreking aangenomen met 13 stemmen tegen 1 stem.

tion de carrière, etc. Aujourd'hui, le Gouvernement dépose le projet à l'examen et, dans quelques années, il conviendra de vérifier si les dispositions de ce projet doivent être maintenues.

En ce qui concerne l'évolution démographique, le Bureau du Plan a établi des prévisions jusqu'en l'an 2040 et a souligné que des problèmes pourraient se poser après l'an 2010.

Aux questions qui lui ont été posées, le Secrétaire d'Etat donne les réponses suivantes:

— La liaison des pensions à l'évolution du bien-être s'applique à toutes les pensions en cours.

— En ce qui concerne le cumul (110 p.c.), la règle est la suivante: la majoration est accordée en tenant compte à la fois de la date de prise de cours de la pension de survie et de celle de la pension de retraite. Le système du cumul n'est modifié en aucune façon.

— A propos de la régularisation des années d'études, le Ministre a fait une déclaration en Commission de la Chambre (période de transition d'un an pour permettre de régulariser la situation).

— L'article 3ter du règlement général est maintenu, de sorte qu'aucune modification n'est apportée en ce qui concerne la libre adhésion.

— Quant aux travailleurs indépendants, il convient de rappeler que ceux-ci n'étaient pas demandeurs (*cf.* les travaux de la Commission Vandeputte). Toutefois, il faut s'attendre à ce que, dans un proche avenir, ils revendiquent un régime similaire à celui des travailleurs salariés.

Un plan quinquennal est actuellement mis en œuvre pour les travailleurs indépendants; la troisième phase de ce plan débutera en 1991. Il convient d'examiner si le secteur des indépendants peut supporter à la fois les charges de l'introduction de la flexibilité et celles de la mise en œuvre du plan quinquennal.

— Les périodes d'interruption de carrière demandées pour se consacrer à l'éducation des enfants sont prises en compte de la manière suivante: les douze premiers mois sont assimilés à des mois de travail; les 36 premiers mois sont assimilés si l'intéressé avait la charge d'un enfant de moins de six ans; pour les 48 mois suivants, il y a assimilation lorsque l'employeur paie les cotisations dans le régime des pensions. On essaie d'arriver à un système similaire pour le régime des prépensions.

III. DISCUSSION DES ARTICLES ET VOTES

Article 1er

Cet article est adopté sans discussion, par 13 voix contre 1.

Artikelen 2 en 3

Deze artikelen worden, eveneens zonder bespreking, aangenomen met 14 stemmen tegen 1 stem.

Artikel 4

Een lid merkt op dat luidens § 1 — indien de echtgenoot overleden is vóór de pensioengerechtigde leeftijd — het overlevingspensioen wordt berekend op basis van de loopbaan van de overledene. Tot nu toe wordt er voor die gevallen een plafond bepaald. Hoe zal dat plafond voortaan worden bepaald aangezien er een flexibiliteit is in de pensioenleeftijd, wat tot gevolg heeft dat een echtgenoot die op de leeftijd van 58 jaar overlijdt, op zijn 59ste, 60ste ... 64ste jaar met pensioen had kunnen gaan?

De Staatssecretaris antwoordt dat door de bepalingen van dit artikel, artikel 15 van het koninklijk besluit nr. 50 wordt aangepast aan de nieuwe wet.

Er wordt niet meer verwezen naar de leeftijd maar naar het aantal gewerkte jaren tussen de twintigste verjaardag en de dag van het overlijden.

Hetzelfde lid merkt voorts op dat in § 2, eerste volzin, nog sprake is van een vermindering van het overlevingspensioen, terwijl die vermindering niet geldt voor een rustpensioen aangevraagd vóór de leeftijd van 65 jaar. Wat bedoelt men met die bepaling?

De Staatssecretaris antwoordt dat, ingaande op het advies van de Raad van State, een aantal bepalingen van de vroegere wet ongewijzigd werden overgenomen. Het gaat om pensioenen ingegaan vóór 1 januari 1991. Vandaar dat er nog sprake is van verminderingen.

Het artikel wordt aangenomen met 14 stemmen tegen 1 stem.

Artikel 5

Dit artikel wordt zonder bespreking aangenomen met 14 stemmen tegen 1 stem.

Artikel 6

Een lid meent te begrijpen dat er in dit artikel sprake van is het recht op rustpensioen ambtshalve te onderzoeken, indien de aanvraag van het overlevingspensioen geschiedt op een ogenblik dat zulk een recht er zou kunnen zijn.

De Staatssecretaris verklaart dat dit artikel bepaalt dat het ambtshalve onderzoek moet worden aangevat zowel voor mannen als voor vrouwen op de leeftijd van 60 jaar.

Het artikel wordt aangenomen met 14 stemmen tegen 1 stem.

Articles 2 et 3

Ces articles sont également adoptés sans discussion, par 14 voix contre 1.

Article 4

Un membre remarque qu'aux termes du § 1er — lorsque le conjoint est décédé avant d'avoir atteint l'âge légal de la retraite —, la pension de survie est calculée en fonction de la carrière du défunt. Jusqu'à présent, le montant de cette pension était soumis à un plafond. Comment fixera-t-on désormais ce plafond, puisqu'il y a une flexibilité de l'âge de la retraite, ce qui signifie qu'un conjoint, décédé à l'âge de 58 ans, aurait pu prendre sa retraite à l'âge de 59, 60... 64 ans?

Le Secrétaire d'Etat répond que les dispositions de cet article visent à adapter l'article 15 de l'arrêté royal n° 50 à la nouvelle situation.

On ne se base plus sur l'âge, mais sur le nombre d'années d'occupation comprises dans la période qui sépare le 20e anniversaire du jour du décès.

Le même intervenant remarque ensuite qu'au § 2, première phrase, il est encore question d'une réduction de la pension de survie, alors qu'une telle réduction ne s'applique pas à la pension de retraite sollicitée avant l'âge de 65 ans. Quel est le sens de cette disposition?

Le Secrétaire d'Etat répond qu'à la suite de l'avis du Conseil d'Etat, un certain nombre de dispositions de la loi existante ont été intégralement reproduites. Il s'agit des pensions qui auront pris cours avant le 1er janvier 1991. C'est pourquoi il est encore question d'une réduction.

L'article est adopté par 14 voix contre 1.

Article 5

Cet article est adopté sans discussion, par 14 voix contre 1.

Article 6

Un membre croit comprendre qu'à cet article, il est question d'examiner d'office le droit à la pension de retraite, lorsque la demande de pension de survie est introduite à un moment où un tel droit pourrait être acquis.

Le Secrétaire d'Etat explique que cet article prévoit un examen d'office, tant pour les hommes que pour les femmes, dès l'âge de 60 ans.

L'article est adopté par 14 voix contre 1.

Artikelen 7 tot en met 14

Over deze artikelen worden geen opmerkingen gemaakt. Zij worden aangenomen met 14 stemmen tegen 1 stem.

Artikel 15

Een lid wijst erop dat de flexibiliteit tot gevolg heeft dat de werknemer vrij beslist wanneer hij op pensioen gaat. Hij kan op een bepaald ogenblik beslissen, bij voorbeeld binnen drie maanden, op pensioen te gaan; hij moet de werkgever daarvan niet in kennis stellen. Gelet op de bestaande ontslagregeling, ten gunste van de werknemers, zou het kunnen dat hij zijn pensioen niet kan ontvangen omdat zijn inkomen hoger ligt dan het inkomen uit de toegelaten arbeid. Kan er geen conflict rijzen tussen de rechten enerzijds voortvloeiend uit de opzeggingsregeling en anderzijds uit de pensioenregeling?

De Staatssecretaris antwoordt dat er geen wijziging is wat betreft de opzeggingstermijnen wanneer de werknemer niet vervroegd op pensioen wenst te gaan. Wil hij dat wel, dan zijn de verkorte termijnen van toepassing. De werkgever kan de werknemer overigens niet verplichten vóór de leeftijd van 65 jaar met pensioen te gaan.

Een ander lid vraagt of de regeling behouden blijft volgens welke de verkorte opzeggingstermijn van drie maanden geldt voor de werkgever die een werknemer aanneemt welke nog slechts maximum vijf jaar van zijn pensioengerechtigde leeftijd verwijderd is.

De Staatssecretaris antwoordt hierop bevestigend. De genoemde regel blijft dus gehandhaafd. De wijziging die wordt aangebracht is de volgende: de opzeggingstermijn die vroeger gold voor de vrouwen op 60 jaar en voor de mannen op 65 jaar, wordt nu voor beide verschoven naar 65 jaar om de flexibiliteit voor de vrouwen te garanderen tot 65 jaar.

Het artikel wordt aangenomen met 14 stemmen tegen 1 stem.

Artikel 16

Een commissielid wenst dat de gehandicapte en werkloze vrouwen die vanaf de leeftijd van 60 jaar geen aanspraak meer kunnen maken op uitkeringen in de respectieve sociale-zekerheidsstelsels, de mogelijkheid zouden hebben een pensioenaanvraag in te dienen tot de twaalfde maand die volgt op het ogenblik dat zij de leeftijd van 60 jaar hebben bereikt. Die aanvraag zou terugwerkende kracht moeten hebben tot de zestigste verjaardag. Hij verwijst in dat verband naar artikel 4bis van het koninklijk besluit nr. 50 dat door artikel 16 van het ontwerp wordt opgeheven vanaf 1 januari 1991.

Articles 7 à 14

Ces articles ne donnent lieu à aucune observation. Ils sont adoptés par 14 voix contre 1.

Article 15

Un membre souligne que la flexibilité implique que le travailleur peut décider librement du moment auquel il prendra sa retraite. Il peut, par exemple, décider à un moment donné qu'il prendra sa retraite trois mois plus tard; il ne doit pas en informer son employeur. Compte tenu de la réglementation actuelle en matière de congé en faveur des travailleurs salariés, il se pourrait qu'il ne puisse toucher sa pension parce que son revenu est supérieur à celui provenant du travail autorisé. Ne risque-t-il pas d'y avoir conflit entre les droits découlant de la réglementation en matière de préavis, d'une part, et du régime de pensions, d'autre part?

Le Secrétaire d'Etat répond qu'il n'y a aucune modification en ce qui concerne les délais de préavis pour le travailleur qui ne désire pas prendre sa retraite par anticipation. S'il souhaite quand même le faire, les délais réduits sont d'application. Par ailleurs, l'employeur ne peut obliger le travailleur à prendre sa retraite avant l'âge de 65 ans.

Un autre membre demande si l'on maintient la règle selon laquelle le délai de préavis est réduit à trois mois lorsque l'employeur engage un travailleur qui n'est plus qu'à cinq ans maximum de l'âge légal de la retraite.

Le Secrétaire d'Etat répond que cette règle est effectivement maintenue. La modification qui est apportée est la suivante: le délai de préavis qui s'appliquait auparavant aux femmes à partir de l'âge de 60 ans et aux hommes à partir de l'âge de 65 ans sera désormais applicable, aux hommes comme aux femmes, à partir de l'âge de 65 ans, afin de garantir aux femmes la flexibilité jusqu'à l'âge de 65 ans.

L'article est adopté par 14 voix contre 1.

Article 16

Un commissaire souhaite que les femmes invalides et les chômeuses qui, à partir de l'âge de 60 ans, ne peuvent plus prétendre aux indemnités dans les régimes de sécurité sociale respectifs, puissent avoir la possibilité de faire leur demande jusqu'au douzième mois qui suit l'âge de 60 ans. Cette demande devrait rétroagir au soixantième anniversaire. Il se réfère, à cet effet, aux dispositions de l'article 4bis de l'arrêté royal n° 50 qui est abrogé par l'article 16 du projet à partir du 1er janvier 1991.

De Staatssecretaris, wijst er in zijn antwoord op dat dezelfde wens tot uiting werd gebracht in de Kamer van Volksvertegenwoordigers en dat de Regering de twee volgende maatregelen voorstelt :

— enerzijds, een ruime informatie geven aan de betrokken personen via met name de gemeenteadministratie, de betalingsinstellingen voor werkloosheidsuitkeringen en de ziekenfondsen;

— voorts geeft artikel 2, § 3, van het ontwerp de Koning de mogelijkheid de gevallen vast te stellen waarin het recht op rustpensioen ambtshalve wordt onderzocht. Een ontwerp-koninklijk besluit zal dus worden opgesteld dat aan het aangevoerde probleem zal tegemoetkomen, voor alle mannelijke of vrouwelijke begunstigden die geen recht meer hebben op de werkloosheids- of invaliditeitsuitkeringen.

Het artikel wordt aangenomen met 14 stemmen tegen 1 stem.

Artikel 17

Dit artikel wordt zonder bespreking aangenomen met 14 stemmen tegen 1 stem.

Het wetsontwerp in zijn geheel wordt aangenomen met 15 stemmen tegen 1 stem.

Vertrouwen wordt geschonken aan de rapporteur voor het opstellen van dit verslag.

De Rapporteur,
W. TAMINIAUX.

De Voorzitter,
I. EGELMEERS.

Le Secrétaire d'Etat, après avoir observé que le même souhait a été exprimé à la Chambre des Représentants, répond que le Gouvernement propose les deux mesures suivantes :

— d'une part, procéder à une large information des milieux concernés par le biais notamment des administrations communales, des organismes de paiement des allocations de chômage et des mutualités;

— d'autre part, l'article 2, § 3, du projet de loi permet au Roi de déterminer les cas dans lesquels les droits à la pension de retraite sont examinés d'office. Dès lors, un projet d'arrêté royal sera élaboré qui répondra au souci exprimé, pour tous les bénéficiaires, hommes et femmes, qui cesseront d'avoir droit aux allocations de chômage ou d'invalidité.

L'article est adopté par 14 voix contre 1.

Article 17

Cet article est adopté sans discussion, par 14 voix contre 1.

L'ensemble du projet de loi est adopté par 15 voix contre 1.

Confiance a été faite au rapporteur pour la rédaction du présent rapport.

Le Rapporteur,
W. TAMINIAUX.

Le Président,
I. EGELMEERS.